

par Ostensio Landi

801413

CICERO

RELEG

T V S.

CICERO

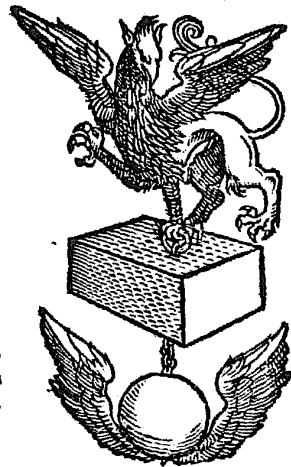
REVOCA

T V S.

Dialogi festiuissimi.

VIRTUTE DVCE

COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM
LVGDVNI,
1534.

P O M P O N I O T R I V V L T I O

H. A. S. D.

OSTEAQVAM mihi nunciatum est amplitudinē tuam morbo implicitam esse, existimaui pro mea in te, Triuul-
tiumq; nomen singulari obser-
uantia, non alienum me facturum, si de al-
leuando isto tuo morbo cogitarem. Mitto
itaq; hasce facetas narrationes, quas, si eo
uerborum splendore non exornauimus (ut
par erat) pro tua incredibili facilitate igno-
sci peruelim. Vale.

DIALOGVS

LEPIDISSIMVS, CVI

titulus Cicero Relegatus, adiectain calce

cuis Reuocatione. Ad excellentiss.

uirum Pomponium

Triuultium.

ELLINZONAM concesseram ego & Iulius Quercens, à cuius latere, ob excellens ingenium eximiamque doctrinam, ne latum quidem culmum æquo animo discedere possum: Cum subito allatae sunt à Philocalo literae, quibus significabat Philoponum clarissimum splendidissimumque nostrae urbis ciuem totius corporis doloribus oppressum, misere spiritum ducere. Quo nuncio ita acerbe perculsi sumus, ut parum abfuerit, quin à mente destitueremur: statimque repudiato consilio, quod prius intenderamus, illic in amoenissimis hortis, quos defendente Lucio superiore anno recuperauimus, aestiua tempora traducendi: Tanta animos nostros incessit ur-

a 2 . bis

bis cupiditas, ut nulli neque remi, neque uenti satisfacere posse uiderentur: oborta loci, in quo eramus, infinita non dicam satietate (leuius enim est quam dolor noster deposcat) sed maleuolentia, sed odio, ita ut disturbatum, ac multis locis conuestitum locum illum uidere cuperemus. Sic enim nobis (nescio qua ratione) persuaseramus, non tam grauiter Philoponum aegrotaturum, si illi frequenter adfuisset, ut nobis in more positum erat. Nullum enim praetermittebamus diem cum in urbe essemus, quin ad illum familiarissime uentitarem, horasque multas suauissimo sermone consumeremus. Ea est mehercule hominis suauitas, et mores, ut illius consuetudinem omnibus praefecturis facile anteponam: malimque cum illo esse, quam in beatas insulas deportari. In urbem itaque uenimus: cumque nihil nobis potius aut antiquius esset, quam ut illum conueniremus, recta ad eius aedes, quas magnifice aedificauit, proficiscimur: Sed forte nobis illius pueri occurrunt, herumque suum apud Archintum esse nuntiant: ita medicos quos sibi accersuerat, consuluisse: tum quod ea pars urbis multo salubrior sit: tum quod

quòd hortum domus illa habeat, qui nulla parte celebratissimis cedat. Illo mox iter conuertimus: cumq; fores occlusas offendissemus, ualideq; dudum pultauissemus, coepimus ijs, qui intus erāt, de uia clamare: Tandem in aedes intromissi, ad eiusq; cubiculum, quod in interiori aedium parte erat, deducti, uisi sumus in Elysios campos peruenisse. Nulla solitudo, nullae fordes, nulla moeroris, aut tristitiæ indicia: cedros incenderant, suauissimisq; odoribus omnia asperferant, flores undiq;: Cælati argenti, signorum, stragulae uestis, Corinthiorumq; uasorum ornatum conspeximus cubiculum, totaq; domus symphonie cantu percrepabat. Circum uero lectū corona lectissimorum, doctissimorumq; hominum, qui de uarijs rebus colloquebantur. Aderat in primis Hieronymus Seripandus, unā cum amantissimo fratre Antonio Seripando: in quibus omnia sunt, quæ aut Fortuna hominibus, aut natura largitur: prope illos sedebat M. Antonius Caimus, iuuenis & domi nobilis, & apud Gallos, propter uirtutē, splendidus, & gratiosus: ab illius dextera asidebat Hieremias Landus omnibus rebus or-

natissimus, cuiusq; Eremitani sodalitij splendor ac decus: ab altera parte sedebat Cæsar Casatus, homo disertus, & omni doctrina ac uirtute ornatus: non longe aberat Gaudentius Merula, omni lepore affluens & gratia: ab illius dextra, si recte cõmeminari, erat Hieronymus Garbagnanus, uir grauius atq; honestissimus: hunc sequebatur Bassianus Landus, omnium quos unquam uiderim ingeniosissimus ac eloquentissimus: deinde P. Antonius Chioccha, uir ad pericula fortis, ad usum ac disciplinam peritus, ad consilia prudens, ad casum fortunamq; felix: dein Franciscus Piochetus, homo frugi, & in omnibus uitæ partibus moderatus, ac temperans, plenus pudoris, plenus officij, plenus religionis: ab illius dextro latere Octauianus Vosascus, cum Africano Boëtho, qui & cæteris ornamentis, & existimatione innocentia maxime florent. His medius (nisi me animus falsit) interiectus erat Gulielmus Seua, uir admodum honestus, Gallicæq; probitatis plurimum in se habens: aderat etiam Augustinus Mainardus, pietate & doctrina Clarus, Galeacius Gropellus, iuris peritus,

Clau

Claudius Figonus, Laura Barbatus, uiri clarissimi & in omni doctrinae genere excellentes. Hi omnes illum inuiferant, ut sua officia, studia, cogitationes, uoluntatem denique omnem deferrent, & morbum facietis narrationibus, aut lepidis fabellis alleuarent: tantumque iam effecerant, ut altera quartana decessisset, articulorumque dolores, quos intensissimos pertulerat, facti sint remissiores. Vbi nos aduenisse conspexerunt, ilico magna facta est consurrectio: nemo fuit qui nobis caput non aperuerit, amantissimeque dissuauitatus sit: nemo non dextram iunxit: quisque rogabat, magnopereque contendebat, ut prope illos sederemus. Quid quaeris? Si Deus aliquis e caelo in terras illapsus fuisset, non plus honoris habiturus erat. Assedimus inter Caimum & Hieremiam, tum quod illos nobis uoluntate, animo, sententiaque coniunctiores existimaremus: tum quod disertos ac facetos iam dudum cognouissemus. Philoponus uero, qui nostro aduentu plane recreatus uidebatur, in me os suum obuertens, gratulor, inquit, quod Dei opt. Maximi benignitate ad nos, tui amantissimos, cupidissimosque, saluus & incolumis redieris.

ris:eram mehercule (ut nihil dissimulem,
nihilq; obtegam) in magno tui desiderio:
neq; solus ego, sed familiares omnes, ut pro
alijs etiam affirmem, quod mihi non teme-
re uideor facere, cum illorum omnes sensus
teneam. Equidem facile nunc in animum
induco meum, posse nullo negotio sic mor-
bum istum, qui me hoc triduum acriter tor-
sit, depellere, ut nullæ reliquiæ, nullaq; ue-
stigia appareant. Sed quæso te, quid mihi
nouï affers ex ea regione, quæ rerum nouar-
rû plenissima esse solet? Cui ego, postquam
ingêtes, & mirificas egi gratias, de illa sua,
quam in me ornatissimis uerbis declaraue-
rat uoluntate, nihil me nouï afferre dixi, præ-
ter Ciceronis libros de Gloria, & selectio-
res aliquot orationes castigatissimas. Quo
nuncio existimabam omnes præ nimia læ-
titia mentis parum compotes futuros. Sed
me spes mea egregie frustrata est: Tantum
abest, ut illorû quisquam, præter duos, aut
ad summum tres, lætaretur: ut omnino ui-
derer magnam aliquam futuram cladem,
aut supremum aliquod exitiû nunciauisse.
Augebat admirationem meam, quod illic
Ciceronis statuam, adfabre factam, erectam
uiderem

uiderem, uiserenturq; passim in eo cubiculo Ciceronis opera, uarijs Typis excusa. Ipse uero Philoponus in manus haberet Ciceronis officia, quæ Gryphius, librariorum impressorum Magister diligentiss. excuderat. Ob id stomachi plenus, ad Eremitanū me conuerto, quem Ciceronianissimū existimabam, petoq; cur mihi non gratuletur, laudetq; fortunas meas; curq; se ad gratiarū actionem non comparet, qui tam amplum thesaurum attulisset. Tum ille subridens, Gratularer, inquit, totusq; in gratiarum actione essem, si Theologum aliquem attulisses, qui diuinæ philosophiæ subobscura mihi elucidaret, qui me ad diuina inflammaret, & rerum mundanarum curam ac sollicitudinem è pectore amoueret, qui animi fastum & tumorem abstergeret. Ego certe, ut quod sentio ingenuè, ac liberè dicā, nihil posse pestilentius legi arbitror. Neque me solum in hac hærese esse existimes: ita sentiunt pleriq; omnes qui sani sunt. Cum nos uideret Philoponus altercationibus incauisse, ueritus ne res ad conuitia perueniret, à quibus non procul aberat, constituit ut suam quisq; efferret sententiam, planumq;

omnibus faceret, quam animo de Cicerone conceptam haberet opinionem. Itaque prior rogatus est Africanus, suam ut diceret sententiam: sicque sermones (quanquam id egre facere uideretur) auspicatus est. A P H R I C A N U S. Nisi uestra autoritas, quae grauisissima est, tantum haberet apud me ponderis, quantum par est ut habeat, nunquam adduci potuissem, ut in tam celebri consessu meam afferrem opinionem: Vereor enim clarissimi uiri, ne si quod sentiam aperte dixerim, multorum animi offendantur, a meque abalienentur. Sin uero aliter atque sentio dicam, conscientia, quae pro mille testibus esse solet, me perpetuo urgebit, & diuexabit. Itaque dum in dubio sum, sentio me huc atque illuc rapi: Vester tamen iucundissimus conspectus facit, ut minus perturbato sim animo, speremque uos aequi bonique consulturos, quidquid a me in praesentia dicetur. Iniecta est etiam spes ex omnium mirifica indole, ut si ulla fiat oratione mea in animis uestris offensio, facile tamen possit illorum abalienata uoluntas recolligi. Fatebor primum me priusquam ex ephelis excederem, multam operam dedisse, multumque industriae in eo
legendo

legendo posuisse, multa selegisse, plurima
 obseruasse, idque factum non mea sponte, non
 meo iudicio, sed patris mei, cui semper obse-
 sequentis, esse studui, Imperio & uolunta-
 te. Sed postquam licitum mihi fuit meo ui-
 uere modo, neque patris imperium aut magis-
 tri metus prohiberet, coepi angue peius
 illum odisse, dictionem non probare, uitam
 illius detestari, uereri que, ne assidua lectione,
 ita, ut saepe fit, contaminarer, laborandum que
 & mihi aliquando eo morbo esset, quo illum
 plus caeteris laborasse uideor mihi saepius
 animaduertisse, nempe gloriae nimia cupi-
 ditate: nihil enim est quod tantopere ab au-
 toribus nostrae persuasionis detestetur. Ci-
 tabo aliquot Ciceronis loca, unde id collig-
 o, ostendam que neminem unquam fuisse glo-
 riae tam cupidum, tam sitientem honorum,
 tam ambitiosum, tam cupide populares aus-
 ras captantem, efficiam que ut suo ipsius testi-
 monio se iugulet, suis que se conficiat decre-
 tis. Itaque legite epistolam, uel potius alias le-
 ctam in memoriam reuocate, quam Dolo-
 bellae scribit, ubi se magno fatetur cumula-
 ri gaudio, quod uulgo hominum opinio il-
 lum suis laudibus focium adscriberet, nemi-
 nem que

nemq̄ dubitare, quin eius præceptis atque consilijs præstantissimum ciuem, singularemq̄ se præberet Consulem. Satis esse posset hic locus ad ostendendum, quanta gloriæ cupiditate efferatur. Sed hoc non contentus, ad reliqua pergam: In eadem epistola de seipso loquens, sum enim, inquit, audior q̄ satis est gloriæ. In epistola ad Atticum purgat se ambitionis suæ, quod diuina res sit honor: Legite epistolam, quam x v. Familiarium Luceio scriptam reliquit: ibi illam suam gloriæ nimiam appetentiam intelligetis: cum tot tantisque uerbis contendat in eius scripta referri, & quos ille dissipauerat rumusculos resq̄ à se parum præclare gestas illius monumentis consignari. x v. Famil. quàm inaniter exultat quòd à Catone laudatissimo uiro laudatus fuisset: quàm putidè iactitabat se ab Octauio patrem appellatum. Præter hæc, non ne Attico mandat, ut liber quem de suis temporibus scripserat, & Athenis, & in cæteris Græciæ oppidis adseruaretur, quo sui nominis memoria prorogaretur. Neq̄ uelim uos existimare, me primum ita cœpisse sentire: Brutus uir sapientissimus de eodem crimine

mine illum accusauit . Sed quid unum aut alterum locum cito? pleni sunt illius libri. Sed quantum ego existimo , laudi sibi ducebat, uideri gloriæ cupidum . Nam pro lege Manilia Romanos laudaturus , hinc laudū initium facit, quod plusq̄ cæteræ nationes gloriæ appetentes, laudisq̄ auidi essent . Si quæ citauit loca , uobis non satis planum id fecerint, legite initium secundi libri de Diuinatione, ubi à se editos libros recenset; legite epistolam quam v i. Famil. ad Leptam scribit . Audet tamen os impudens primo Tusculan . philosophos nimia gloriæ cupiditate præstringere, Marcoq̄ Catoni in hâc sententiam scribere : Si quisquam fuit unq̄ remotus & natura, & magis etiam, ut mihi quidem sentire uideor, ratione, atque doctrina, ab inani laude, & sermonibus uulgi, ego profecto is sum. Cum tamen nihil aliud uenetur , atq̄ omnibus uestigijs persequatur. Risi, mehercle, cum primum eum locum legi, & solutius risi , quàm esset fortasse è dignitate mea. Sed quis tam ἀγλασος, qui rē sic ridiculam non rideat, simul & hominis incredibilem audaciam flagris dignam non censeat? Hic cum dicendi finem fecisset

Aphri

Aphricanus, Seripandus, qui solitus erat Ciceronem semper in sinu gestare, illumque passim pleno ore dilaudare, uisus est grauius ter comotus, totusque rubore perfusus: Nætu, inquit, Aphricane facis ut gratum hominem, officijque in se collati memorem decet, qui ita illum discerpas, quo magistro tam plane & pure loqui, sic grauius & copiose didicisti. Quid si non, quos tu optimis disciplinis, sanctissimisque præceptionibus instruxisti, parem tibi gratiam referrent? Non ne tu illos scelestissimos diceres? Non ne flagitiosissimos ubique prædicares? Cui Aphricanus respondit, se nihil Ciceroni acceptum referre, suæ (qualiscunque esset) eruditionis: neque quicquam solidæ doctrinæ in eo autore deprehendisse. Istuc ipsum cœpit affirmare Merula, seque non legisse dicebat autorem tam incōstantem, tam ieiunum, sic languidum & dissolutum: qui sibi ipsi tantopere aduersaretur, & pugnantia loqueretur. Bone Deus, quot ille citabat testimonia, ea promptitudine & linguæ celeritate, ac si de scripto pronunciauisset. An non, dicebat Merula, hæc est incōstantia non ferenda, quando primo de Finibus Latinam linguam non modo

non

non inopem esse, sed Græca locupletiores.
Ad Quintum fratrem diuersum sentit, Græcisque accepta fert omnia. In oratione pro A. Cecinna Latinam prædicat inopem, I I. Tuscul. Græcam uerborum penuria laborare scripsit. Diuinationem modo tollit, modo confirmat. Peccata nunc paria dicit, nunc imparia. Primo de natura Deorum, Deos inuisibiles; in libro de Vniuersitate, uisibiles cõtendit. Pro A. Cecinna exilium nõ supplicium, sed profugium supplicijque portum uocat; In Paradoxis scelerum poenam appellat. Quinto Finibus Platonis & Pythagoræ peregrinationes magnificis quibusdam uerbis uidetur uehementer probare; In epistola ad Cælium, peregrinationem sordidam uocat, eleuat, & damnat, X I I I. Famil. Terentiam laudibus in cœlum ferre uidetur; ad Atticum & uituperat, & scelerate fecisse cum Attico exposulat. Famil. X I I. ad Casium scribens, Cæsarem impurum appellat, multisque modis in Officijs, & alijs locis conscindit; eundem laudat, scribens ad Q. Ligarium, ad Atticum, in oratione pro M. Marcello, pro Deiotaro, in eo mirificam indolem, multaque à Cæsare in eum profecta

profecta studia & officia commemorat. Sic enim inquit in epistola quadam, Nihil unquam mihi uenit in mentem optare quod Cæsar ultro non detulerit. Lepidum & laudat & uituperat. III. de Oratore, multus est in laudando Socrate; Quinto Tuscul. multus in uituperando. III. de Oratore Hortensium multis ornat laudibus, idem facit in Verrinis; pro Roscio. Eundem sæpenumero laecerat, Pro A. Cluentio Verrem prætorem urbanum, sanctissimum & diligentissimum appellat; quem suis turbulentis actionibus exagitauerat. Primo de natura Deorum uituperans poetas afficit, quos & laudat, & defendit, eorumque testimonio ad sua confirmanda ac stabilienda usus est. III. de Natura Deorum fabulas oppugnat, cum tamen sæpe ad illas confugiat; Nam in Verrinis ad fabulas confugit. III. Tuscul. narrat satis fuse, cur Niobe lapidea, cur Hecuba in carnem conuersa. Primo de Officijs Peripateticos uexat; eosdem celebrat pro Aulo Cæcinnæ. Juris prudentiam euehit, quam interdum irridet. Longum esset omnia percensere. Hæc in presentia succurrerunt, quæ ut illud de manibus posuerim, interdixerimque,

ne meum

ne meum posthac tectū subire audeat, effecerunt. Quid enim mihi lucri esse possit cū Eurippo? Cur enim Eurippum non appellem, hominem incōstantem, qui nunquā eundem uitæ tenorem seruet, qui modo harum, modo illarum partium sit, qui pro sua libidine & laudet, & ignominia afficiat? Da ueniam Caimē, si te offendo, si in tuum Ciceronem sim tam accerbis. Scio te à puero concupiuisse semper Ciceronianum & esse, & uideri. Ego quoq; olim, priusquā in familiaritatem M. Guarini mei uenirem, & laudassem & uehementissime comprobassem; nunc, & si maxime uelim, non possim. Quin tu quoq; , si sapias, abijce nebulonem illum litigiosum, omnium scelerum maculis notatissimū. Plus (quod mihi uelim adfirmanti credas) & fructus & uoluptatis è quouis alio autore (quāuis obscuro) percipies. Attende quæso animum ingeniosissime Caimē, & uide quotquot Ciceronem sibi imitandum proposuerunt, si non omnes sunt aridi, ieiuni, squallidi, meticulosi, exanguēs, sine neruis, sine coloribus, aut steriles, aut imbecillum partum edentes. Vis incipiā ab illo præstantissimo ciue nostro Gual-

b terio

terio Corbetta? quid ille nobis profuit suo Cicerone, quem in succum & sanguinem uertit? Quid illi duo pontificij collegæ? non ne ferè steriles sunt? Consenuerunt tamen in Cicerone. Quid excellentissimus Iulius Camillus, uir planè candidus, cum totus in Ciceronis lectione conquiescat? Quid Romulus Amasæus præceptor colendissimus? Quid Flaminius? Quid Nicol. Beraldus? Quid ille Rhetor Maclinienfis? Quid Nicolaus Regius, iuuenis felicissimo ingenio, expromptaq; memoria, de quo præclara sperarem, nisi in Ciceronianorum castra nõ explorator, sed tráfuga se recepisset? Quid? (admoue mihi aurè, ne illis rubores eijciã) Quid Seripandi summi Ciceroniani afferunt, quod nostra studia iuuare, & promouere possit? Ab alia parte illos statue, qui Ciceroniani nec sunt, nec uideri uolunt. Incipe, si placet, ab insigni Theologo, sanctissimoq; uiro Iacobo Fabro, quantum suis laboribus, quantũ sua industria profuit? Non minus studiosorũ rationibus conduxit boni Erasmi uirtus, ac solertia, qui ingenij sui monumētis omniũ bibliothecas auxit, uel potius referfit, ornauit, illustrauit, Quãtum
rem

rem literariam promouit Budæus, uir honestissimus, totoq; orbe clarus? Ut nos iuuit Alciatus? quanquam de illo nondū habeo constitutum, in qua classe reponam. Cum illius epistolas lego, nihil tam Ciceronianum uidetur. Reliqua quæ diuinitus scripta reliquit, nō ita mihi uidentur Ciceronē redolere. Hoc mihi saltem persuasissimū est, inter illos numerandū, qui parentibus lætitiā, sibi opes & gratiam, patrię nostrę & posteris gloriā afferre possunt. Quātas nobis attulit cōmoditates consumatissimus Cælius Rhodiginus, Baptista pius, Leonicus, Stephanus Niger ciuis noster, & in Græcis literis præceptor nō poenitendus? Petrus Grauina summo ingenio prudentiaq; præditus, Augustinus Eugubinus, doctrina, integritate, uirtute, constantiaq; singulari, Aegidius Vanninius, Ambrosius Caballus, uiri ornatissimi. Vides Caimē, plures esse qui à Cicerone dissentiant, quàm qui sectentur, & ambient. Certe, inquit ridens, nā si mihi Ciceroniani recensendi sint, amplior fortasse numerus fuerit. Per me quidem liceat, inquit Merula. Tum Caimus sic ordiri cœpit: Ego primū
b 2 Fran

Franciscum Cassanum, qui medicinam Latinis literis illustrat, & proficitur in Ticinensi nostra academia, inter Ciceronianos colloco. Post illum Albutium ciuē nostrū; deinde Hieremiam, quanquam nunc Ciceroni infensum esse simulet. Risimus hic omnes, amiceq; & peramanter Caïum monuimus, ne hominem dialecticum in certamen prouocaret. Videbāt omnes haud obscure illi bilem in nasum concitam. Timens itaq; Philoponus ne dies altercatione consumeretur, rogat Caïum à texendo catalogo, quem instituerat, desistat; sinatq; alios suam sententiam afferre; nisi ipse quippiam haberet, quod ad rē faceret. Visum est Caïmo non satis opportunum eo tempore Ciceronem ornare, aut tueri, tot uiris praesentibus, nec obscure iniquis, nec dissimulanter infensis. Barbato mandatum est, ut quid de Cicerone existimaret, palā faceret. BARBATUS. Si me de Baldo, aut Bartolo, quos assidue uerso, rogauissetis, non omnino desperarem, quin si nō ex omni, aliqua saltem ex parte uobis satisfacere possem; neque id mihi arroganter assumere uideor, quando in ijs studijs meliores annos cōsumpserim.

Dicam

Dicam tamen quid de uiris clarissimis au-
diuerim. Cum essem penè puer, delectabar
plurimum consuetudine Alexij Benefiæ, &
Dominici Landi, quos inter se hac de re col-
loquentes sæpius audiui. Illi (nisi me fallit
memoriæ sensus) bipedum omniũ nequissi-
mũ fuisse existimabant, seditionum omniũ
& escam, & flabellũ : Pacis, legum, iudicio-
rum, ocij, bonorumq; omniũ hostem. Cum
iræ essent inter ipsum & Antonium, facile
redissent in gratiam, si Cicero uoluisset. Sic
enim ille in septima actione : Pacẽ cum M.
Antonio esse nolo. Addebant præter hæc
rei æquitatem gratiæ postponere solitum,
& animo fuisse ita simulato, ut cum cuperet
plura uerbis, quàm re ipsa præstare, uteretur
nota quapiam, qua intelligeretur ex animo
id petere. Hæc dicebant se colligere ex epi-
stola quam XIII. Famil. ad Valerium scri-
bit. Cum hæc ego attentè colligerem : sensi
me inflammatum cupiditate legendi. Non
enim facile mihi (quanquàm illorum auto-
ritatem grauissimam, testimoniumq; reli-
giosissimum existimarem) persuadere pote-
ram, ita esse, quemadmodum illi prædica-
bant. Legi itaq; & utinam non legissem, sta-

tim ex illius oratione, quæ plus loquentiæ,
 quàm eloquentiæ uidebatur habere, depre-
 hendi in eo multa esse, quæ nostræ persuas-
 sioni aduersarentur : ut in libris de Diuina-
 tione, de Fato, III, Officiorum, in oratione
 pro A. Cluentio, cognoui etiam illum solitum
 fuisse amicitias ex utilitate metiri; quàm
 II, de Finibus diuersum præceperit.
 Cognoui præterea in eo malam mentem, ma-
 lumque animum. Epistola quæ ad Lentulum
 scribit, illam dico, quæ est uoluminis instar,
 suæ iniquæ, ac peruersæ uoluntatis indicati-
 um non obscurum mihi exhibuit. Omitto quod
 exilij poena mulctatus sit, quod grauissimis
 criminibus fuerit ab hominibus spectatæ
 fidei accusatus. Ego illum existimo perini-
 quum, & ultorem crudelissimum fuisse, in-
 signi turpitudine notatum, dedecore atque
 infamia adopertum, preposterum, ac peruersum,
 qui ad omnem malitiam & fraudem men-
 tem uersaret : & uitia, quæ à natura haberet
 plurima, etiam studio atque artificio quo-
 dam malitiæ condiret. In iudicijs corrup-
 pendis exercitatissimum, immani, importuna,
 accerbaque natura, totum ex fraude, & men-
 dacio factum : impudentissimum, auarum,
 petulan

petulantem, & improbum scurram: à quo
 omnis fraus, omnes insidiæ, omnesq; nasce-
 rentur circumscriptiones: perdita nequitia,
 libidine effrenata, ac indomita. Criminos-
 sum, turbulentum, ueteratorem, periculo-
 sum, nec minus nigrum, nec minus confi-
 dentem Phormione Terentiano fuisse pu-
 to. Adde iuris imperitum, summæ impro-
 bitatis: neque animi, neque consilij satis ha-
 bentem: assentatorem, concitum ad rixas,
 ineptum, ac stultum: minacem, & arrogan-
 tem: contumacem, insolentem, superbum,
 ad fallendum paratissimum: Reipub. ruinã,
 & tempestatem: furem, sacrilegum, ad ciuile
 latrocinium natũ. Duo Ciceronis loca præ-
 fertim me mouerunt, effeceruntq; ut illum
 crederem flagitiorum uitiorumq; omnium
 principem: Epistola VII. secundi libri ad
 Atticum, in qua præter alia se mira ad liti-
 gandũ alacritate dicit: & quando cõmemo-
 rat, cupere se ciuium futurum, quos aliquan-
 do carissimos habuisset, quiq; de eo optime
 meriti fuissent, naufragia ex terra intueri, &
 maris turbulentos fluctus audire quietus.
 Non poterunt istæc efficere, ut illum cru-
 delem, perfidum, iuris, pudoris, ac officij

nescium existimē: Nondum uidebatur conuiciandi finem facturus nisi Vosascus, & Hieremias, qui semper intentissimis oculis illum inspexerant, leui capitis nutu significassent, ut à conuitijs desisteret. Qui cum desitisset, tum Cæua gratulabūsus, Archimedes non potuisset, inquit, melius describere: nā tu mi Barbate egregius es artifex, qui suis coloribus illum tam belle depinxeris. Tum Barbatus ad illos conuersus, quos Ciceronianos sciebat, Ignoscite, inquit, si in uestro Cicerone laudando, nimiū parcus fui: non est commissum inuidia, aut maleuolentia, sed certa quadam pigritia, quam Brigheraj unā cum Io. Baptista Ripano contraxi. Suffulerunt omnes cachinnum. Ego quoque ita prolixè risi, ut nunc etiam oculi, genæ, & latera cōdoleant. Hieremias qui plus alijs egre tulisse uidebatur, quod tam effusus conuiciator fuisset, quantum potuit blande his uerbis Barbatū compellauit. HIEREMIAS. Vbi quæso te Barbate didicisti tam doctè conuiciari, tamq̃ maledicum esse, qui sanctissimæ illius heroinæ perpetua consuetudine fruaris: quæ nemini maledicit, quæ de omnibus perhonorificè

norificè & sentit & loquitur, quæ se totam Christo tradidit, de illiusq; erga nos beneficijs nunquam non loquitur. Prehendit illū pallio ad alia festinantem Casatus, rogatq; nomen mulieris dicat, id uehementer contendebant Seripandi: istuc ipsum rogabat Piochetus. Tum ille: Non possum non uehementer admirari, hanc uobis illustrem foeminam incognitam esse: cum nulla iam sit tam deserta regio, quo illius sanctitatis fama non peruaferit. Cui non cognita, & perspecta est Margaritæ Cacheranæ religio: quæ Ioāni Cacherano Vosaschi regulo nupsit: quæ Hieronymam Boëtam, foeminam lectissimam, & pudicissimam, à Petrarchæ studijs, ad sacras traduxit literas: cuius exemplo Angela Beccharia, Francisca Lactuata, Clara Maggiolina, Faustina Stampa, Margarita Archinta, ad Euangelicam philosophiam se contulerunt: quæ nobis Octauianum, quem hic præsentem conspiciatis, peperit. Erubuit Barbatus, ingenui sui pudoris non oblitus, ueniamq; deprecatus, quòd in maledicentiam tam effusus fuisset. Cui Philoponus ea lege, atque gratia condonari uoluit, si plures reperirētur illius sententiæ

tentiæ, alioqui interminatus est haud pro-
 cul abfuturum infortunium. Rogatus est
 Vofascus suam sententiam; qui non graua-
 re, sed ut est ingenio eleganti, tenacissimæq;
 memoria, nulla præfatione sic cœpit: Ego
 illū hominem fuisse elatū, superciliosum, &
 supra mortales omnes iactabundum existi-
 mo, idq; primum ex ea epistola colligo, quā
 ad Atticum scripsit: ubi narrat, quæ facta
 fuerit cōsurrectio, ut illum circumsteterint
 iudices, & aperte iugula pro sui capitis sa-
 lute Clodio ostentarint. Item oratio pro le-
 ge Manilia XVI. Familiarium, & XIII. Li-
 ber de claris oratoribus: Primus Officiorū;
 Oratio pro A. Cæcinnæ, cōtra Rullum, con-
 tra Catilinam: Itē epistola ad Lentulū con-
 firmant me magis in mea opinione. Sed cū
 tertio Officiorū uideo suum ocium Aphri-
 cani ocio præferre, ita fio in hac sententiā ob-
 stinatus, ut ab ea nulla ratione depelli pos-
 sim. Taceo cum Bruto scribit, nullo præsi-
 dio Antonium quatefecisse. Item cum ad
 Atticum suo aduentu reuiuiscere iustitiam,
 abstinentiā. Item VII. actione contra Ver-
 rem, ubi magistratus suos commemorat.
 Item quando ad Appium scribit, Quod di-
 fertum

fertum non fuerit, ne meum dixeris. Præter hæc IX. Famil. ad Papirium Pætum. huc accedit: Sedebamus in puppi, clauūq; tenebamus. Quis uero illud sine stomacho audiat, cum dicit, suum librum totum Isocratis *μεροθύουον*, atq; omnes eius discipulorum arculas consumpsisse. Item, suo exemplo nō modo alios ad scribendū excitatos, sed plane deterritos. Quis æquis auribus illud audiat, se Græcam nationem conturbasse & in suis Philippicis Demosthenē enituisse. Itē, Nam mihi scito à Regibus ultimis allatas esse literas, quibus mihi gratias agant, quod Reges mea sententia appellauerim. Item cū dicit, non erunt satis eruditi, quibus nostra cognita non fuerint. Sed stultus ego qui id uobis ostendere coner, quod uel cæco perspicuum est, quasi illum possitis in manus sumere quin uel altera pagella nō se pdat. Neque satis dispicere possum, si uera sunt quæ modo Barbatius dicebat (ut omnino uera esse credo) quanquam uisus sit modestiæ fines excedere, unde ille sibi tam altos sumeret spiritus. Stupebant omnes Vofaschi eloquentiam: uidebatur enim aureum orationis flumen fundere. Mainardus uero, qui

qui è regione illius sedebat, sæpe præ magna admiratione manus tollebat, uerissimam affirmans, quæ ille dixerat: Sed animaduertisse Ciceronianis omnibus id uitij insitum esse dicebat. His auditis, omnium oculi in eos coniecti sunt, qui Ciceroniani habebantur: qui cum se nihil commotos aut perturbatos indicassent, uisumque potius fuisset assentiri, & in aliorum sententiam descendere, magna est orta lætitia: Nam prius formidolosissimi erant, diffidenterque quod in animo habebant efferebant, quod in eo consessu Ciceronianos aliquot esse certo scirent. Erant autem, qui maxime iudicarentur Ciceroniani, illi duo Scripandus, & Caimus. Itaque posteaquam ille timor sublatus est, quisque cepit illum maledictis flagellare, exquisitissimisque supplicij dignum iudicare. Dum hæc aguntur, ecce Placitus Sangrius & Marius Galeottus præstanti ingenio, splendidoque apud suos loco nati. Nemo non illorum insperato aduentu magnam prætulit lætiam, omniumque consensu decretum est, ut quidquid illi de Cicerone sensissent, id ratum haberetur, perinde ac si de tripode profectum esset. Tum Sangrius, Utinam mihi quid

quiduis potius aliud imperauissetis : uerebatur enim ne Seripandos, quos unice amabat, & quorum consilijs intimus erat, offenderet. Sed ubi rescivit illos in sententiam nostram pertractos, quo esset, fuissetque semper in Ciceronem animo, paucis declarauit. Qualis uero illi uideretur prolixiori oratione prosecutus est, periniquum, & maledicentissimum ubique appellans, cui summa uoluptas esset, præclara omnia maledictis prosequi, totisque uoluminibus conscindere. Cui pepercit illa procax lingua; in quæ non euomuit suum uirus; quem non in certamen prouocauit? Taxauit primo libro de Finibus Epicurum cum gregalibus suis, illius opinionem non intelligens, ex suo ingenio, ut inquit poëta nescio quis, alienos mores fingebat. Credebat Epicureos de ea uoluptate loqui, qua sensus titillantur, & iucunde ac dulciter permouentur, quam stolidæ pecudes sectantur; cui se totum ipse dedicarat, & confringendum tradiderat. Sed deceptus est, ut in plerisque omnibus. II. libro de Finibus damnat Gorgiam, uirum peritissimum, hisque artibus excultum & perpolitum; quas qui habet, eruditi appellantur. Quinto
Tuscula

Tusculana. Socratem uirum sanctissimum, qui philosophiam è cœlo in terram deuocauit, qui Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus est, damnat. Theophrastum, qui rerum causas tam diligenter, tantisque sudoribus perquisiuit, & inuentas nobis tradidit: quem Aristoteles tanti faciebat, ut neminem pluris. Perstringit Aegyptios religiosissimos, quos Plato perdiscendi gratia adiuuit, ad quos Dei familiarissime diuertebant, & conuiuia liberè cum illis agitare cōsueuerant. Audet hic sycophanta II. de Diuinatione Caldeos, gentē tam sanctam, tam piā, exagitare. Eodem loco in Astrologos, petulantissime inuehitur: primo de legibus in Herodotum, historicorum, omnium mea, doctorumque sententia diligentissimum acerbissimus est: in Theopompum, omnibus ingenuis artibus instructum, in Gracchos nobilissimos & eloquentissimos. Primo Officiorum. Cynicos philosophos prestantissimos. II. Offic. Panetium, uirum apprime doctum. III. Romulum, quē ob uitæ, morumque innocentiam in numerum deorum relatum credidit antiquitas. Quot modis lacerat Antonium ciuem prestantissimum,

finum, imperatorem strenuum, & qui de Reip. ornamentis magis quàm de sua salute sollicitus esset. Ad Quintum fratrem Græcam nationem, à quibus leges, doctrinæq; ornamenta habuimus: cui optimo quidem iure ingenij acumen, & optimarū artiū cognitionē tribuimus, grauissimis afficit conuitijs. Pro M. Fonteio Gallorū testimonia eleuat, impietatis accusat, atq; miris modis infectatur. Et sunt Galli tam dissoluti, tam suæ existimatiouis parum amantes, ut illius scripta imprimant, legant, circumferant, & quod non minime insanię argumentum est, ad uerbum ediscāt. Longum esset, si uelim omnes percensere qui illius linguæ ictus pertulerunt, & quorum existimationem ille conatus est labefactare. Quis nescit Catilinam, quo nec melior, nec clarior quisquàm fuit, ab eo acerbissime laceratum. Pari furore Cæsarem & palam, & clanculum mordebat. Sic & Sallustium, cuius splendorē longe lateq; se protendentem ferre non poterat. Sic in Rullum ciuem cum primis grauem; Sic in Tuberonem, Pansam, C. Memmium, Clodium, Pisonem, Vatiniū, Verrem uiros clarissimos se gessit. Equidē nisi
uobis

uobis mea prolixitate molestus esse time-
rem, facerem ut nihil liquidius esset, quàm
nullum unquam in lucem editum sic flagi-
tiosum, & rapacem, alienæq; dignitatis hos-
stem, tam crudelem. Sed spero Galeottum
meum id uobis cōmonstraturum apertius,
idq; paucioribus comprehensurū. Cui Gas-
leottus, Facile, inquit, tibi omnia assentior:
nec mihi hoc pro meo pudore assumam, ut
melius & breuius Ciceronis uitia tanquàm
in tabula spectanda proponere possim: Ali-
quid tamen & ipse dicam, tum ut uobis mo-
rem geram, qui me id rogatis, quod pro ue-
stro in me iure imperare poteratis: tum ne
planè mutus inter tot facundos uidear. Si
cuiusq; scripta possunt de hominum inge-
nio testificari, credo illum fuisse hominem
effœminatum, formidolosum, ingratum, &
intemperantē: quod si quid mihi uel aram
tenēs iurasset, nunquam adduci potuissem,
ut ei fidem haberem. Sed postquam ex eius
scriptis id colligo, credam necessum est. Si
quis posteriores epistolas, quas ad Atticū
scripsit, legerit, is profecto perspicuè uide-
bit illius molliciem. Quoties cōqueritur se
totum in luctu, & mœrore consumi, nihilq;
esse ma

esse mali, quod non in illius fortunā incur-
rere uideretur, ubiq; luget; hominū frequen-
tias reformidat; amicorum conspectum fu-
gitat, cælebritates odit, lucem aspicere uix
potest, mauult q; ruri agere, ubi fluctus nu-
meret, & lacertas captet, quàm in urbe aut
amicis operam nauare, aut in aliquo ocio cū
dignitate coniuncto uitam traducere. Illa
uero inculcatio Tulliola delitiæ meæ, &
paruus Cicero, non ne effœminati animi
indices sunt nec dubij nec obscuri? Vultis
illius effœminatum animum magis habere
perspectum, & cognitum? illam legite epi-
stolam, quæ Seruio Sulpitio inscripta est:
nihil uidebitis mollius, nihil putidius. In
XIIII. Famil. magis se prodit. Quàm uero
fuerit in honestis rebus, quæ illi facile æter-
nam famā conciliare potuissent timidi atq;
abiecti animi, declarant oratorij libri, decla-
rant epistolæ suæ, declarat oratio, quam pro
A. Cluentio habuit. Subijciam illius uerba
quo res testatior sit: Semper equidem ma-
gno cum metu incipio dicere: quotiescunq;
dico, toties in iudicium uideor uenire. In pri-
ma actione contra Verrem: Cum illius tem-
poris in mentem uenit, quo citato reo dicen-
c dum

dum est, non solum commoueor animo, sed toto corpore perhorresco. Ausus est tamen homo amentissimus XI. Famil. Brutū magni & excelsi animi uirum timiditatis incusare. De sua ingratitude satis liquet, ex abalienato Q. fratris, Terētiæ, multorumq; aliorum animo. De sua uero intemperantia fecit me certiore *δυσσευκὰ καὶ τῶν δυσσυντελειῶν πρᾶδν, καὶ διαρροια :* de quibus in epistola ad Gallum conqueritur, quæ certe, ut ipse uideatur fateri, non aliunde proueniunt. At illam lippitudinem, qua se infestari, & cum Attico, & cum Quinto fratre grauiter conqueritur, putatis nimia inedia natam; Erratis si alia causa obortā putatis, quàm ex ingluuie, & bibacitate: ita doctissimus Hippocrates sensit. Rem satis notam, magis etiā cognitam facit epistola quam Papirio Peto scripsit, in qua se dicit cruditate malle perire, quàm fame. Cū tamen in epistola ad Atticum senatores quosdam irrideat, quos famēs magis, quàm fama cōmouisset. Non ne solitus erat sæpe inuocatus ad conuiuia accedere? Non ne quasi mus esset, alienum semper edebat cibū. Cur putatis aperuisse ludum, docuisseq; declamitare, nisi ut haberet

beret qua ratione crapulā exhalaret? Sunt multæ aliæ familiares epistolæ, quæ helluonem fuisse aperte demonstrent. Nolo nunc omnia ad uiuum refecare, ne me id odio, aut maleuolentiā adductum facere existimetis. Erat ille oculis inflammatis, buccisq; fluentibus præ magna indignatione cū perorasset. Casatus uero ad illum conuersus, Dic mihi quæso Galeotte, quid faceres, si ille impurus tibi obuiam ueniret: certe quantum coniectura auguror (nisi hæc iracundia, quæ prætefers deferbuisset) omnes illi dentes labefactares, raperes, contunderes, ac cerebrū dispergeres, nullam habens sui consulatus rationem. Multa huiusmodi ultro citroq; iactata fuerunt priusquam Balsianus assurgeret, quo *πολιτικώτερον* adhuc uidi neminē, uoce quidem suauissima, sed exigua, ita coepit: Sanè miror clarissimi uiri, quod cū huius ornamenta cōmemorare constitueritis, illius recunditas uirtutes nemo adhuc denarrarit: permittite quæso ut perpetua oratione illius & naturæ & doctrinæ ornamenta, quæ me puto bene cognita habere, ijs nota faciam, qui non adhuc satis nouerunt. Libenter omnes assenserunt: nouerant illum

c 2 esse

esse cum facetum, tum disertum, & in Ciceroniana lectione usque à paruulo exercitatum. Qui cum omnes attentos uideret, in hunc modum loqui coepit: Non possent (si quid iudico) illa quæ dicta sunt, ueriora esse: miror tamen nonnulla pretermissa quæ illi magis peculiaria esse nemo negauerit. Illud itaque in primis dicam, deinde ad alia ueniam, quæ Ciceronianos nostros prorsus, exulcerabunt. Non arbitror in hanc lucem uenisse quæquam ingenio ad assentionem tam apposito, ut in alijs rebus, quæ libero homine dignæ sunt, ab omnibus superat, ita in adulando facile omnes superat: quanquam in XIII. lib. epistolarum ad Atticum turpem dicat assentionem esse. Sed si cupitis nosse loca, ubi egregie magis aduletur, legite amabo uos in IX. Famil. epistolâ, quàm ad Dolobellam scribit, cum dicit, libentius omnes meas laudes ad te transfuderim, quàm aliquam partem exhauserim ex tuis. VIII. uero Famil. ad Volumnium: Opus est mihi limatulo & polito iudicio, interioribusque tuis literis. Orationem, quam pro domo sua habuit, præterea ad Curionem. Si illic singulari sua adulatione non satisfacit, illam adite quam ad M,

ad M. Caelium proconsulem : Si ibi non cumulate satisfactum fuerit, illā legite, quam ad Caelium Curulem: Si neq; hic, neq; illic satis aperte putidas eius adulationes deprehendere poteritis, multæ ex ijs quas ad Atticum scriptas reliquit cōtestabuntur fuisse ad adulationes natum: neque quicquā ab eo tam uehementer ac diligenter curatum. Pollicitus sum uobis me paucis meam dicturum sententiam alioqui citassem plusq; sexcenta loca, ubi suarum adulationum impressa sunt uestigia, sanè quā illustria. Ad grauiora nunc mea festinat oratio, neq; finit longiorem esse: satis mihi sit quasi digito monstrasse fontes, unde illa uberius peti possint, quemadmodum & ab alijs factitatum uideo: alioqui si uelim omnia, quæ possim, in medium adferre, & non liceret hinc ad multam usq; noctem discedere, & fortasse Philopono morbū augeremus, quo leuatum cupimus. Ego sæpius admirari soleo, qui fit ut Cicero tantī fiat, passimq; pater eloquentiæ appelletur. Illum multi bonarum Artium studiosi tum carmine, tum soluta oratione celebrant: nulli non est in ore, pueri circumferunt, iuuenes in sinu gestant,

stant, senes amplectuntur, exosculantur, in oculis ferunt, dilaudant, electissimis uerbis, grauissimisq; sententijs refertū prædicant. Admirantur in eo dicendi uehementiam, & ut solitus est dicere Aluuisius Vopiscus tonitrua ac fulmina. Taceo prudēs alias ineptias, ut est illa nostri Hieremiæ qui cum legisset in epistola Ciceronis: Accumbebam hora nona: Statuerat nolle accumbere nisi hora nona. Ego primum in eo doctrinam nec nosco nec probo: Sed potius, ut ipse ad Atticum scribens, de se ipso dicit, nihil est illo inertius, retusioriq; ingenio. Cū oblatu illi fuisset Serapionis liber, quo nullus apertior aut candidior, ne millesimam quidem partem intellexit, ut ipse ad Atticum fatetur. Sic enim inquit, Et quod inter nos dicere liceat uix millesimam partem intelligo: nullæ tamen illic tractabantur materie graues. Stilus erat pellucidus, nullis scatebat mendis. Præter hæc pollicitus fuerat Attico, se de Geographia aliquid scripturū: Sed statim perterrefactus, nihil amplius inquit cōfirmo: Sic enim complexus otium sum, ut ab eo diuelli non queā. Scripsit Topica quædam, & imperfecte scripsit neque
plene

plene tractauit; uix tamen dici potest quanta difficultate id præstiterit. Nulla erat in eo antiquitatis notitia, nulla rerum gestarum peritia. Cœpit ætate iam deuexa & tradere se Historiæ, & signa conquirere; neque id tantum ut ullam rerum antiquarum cognitionem haberet, quàm ut domum ornaret quam libidinibus semper patere uoluit. Legite quæso illas suas questiones, & paulo accuratius rem attendite; nihil languidius, nihil spinosius. In suis argumentationibus nunquam non peccat ut dialectici loquuntur in petitione principij; interdum cauillos quosdam habet, sophista indignos (ne quid grauius dicam) Facetias uero quas improbissimus scurra negligeret. Possent mihi aliquis (nec immerito) obijcere, si tanta est hominis & imperitia & infantia, quò factum est, ut tam præclara ingenij sui monumenta reliquerit? Quibus ita breuiter responsum uolo: Primum nihil me in eo præclarum animaduertisse, sed esto multa sint præclara; illud uobis persuasissimum sit, ab eo aut erepta, aut surrepta fuisse. Utebatur familiariter doctis & disertis hominibus; non quod illi id cuperent uel ab aliquo ille insinuaretur; sed se

ipsum (ut erat temerarius, & nullo pudore) ingerēbat. Habebat præterea Pomponium Atticum, à quo puto plæraquæ omnia illa, quæ sibi adscribit, edita fuisse. Erat Pomponius uir sane bonus, sed huius consuetudine, conuictu, consilijs ita deprauatus est, ut illo nullus esset deterior; semper tamen Ciceronem excipio. Hic in huius gratiã Græcorum bibliothecas expilabat, undiquæ aut furto aut precibus, aut uí, aut largitionibus libros eruebant. Ita factum est, ut Antij mirificam haberet librorum copiam. Habuit præterea Attici libros, uniuersamquæ fratris Pæti bibliothecam, qua nulla fuit unquam instructior, nec ea quidem quã Ptolomæus extruxit. De illis sumebat, & ex bonis faciebat pessima. Hinc illæ mendæ quæ in eius libris uisuntur, hinc tot desiderantur suorū librariorum indiligētia. Si fuisset in studijs tam inflammatus, in ijsquæ tantos habuisset progressus, nūquam fieri potuisset, ut senex literas odisset, quemadmodū Valerius testatur, quem autorem libentissime sequor. Ego certò scio, nulla posse in literarum studijs peccata committi, quæ ille turpissime nō admiserit. nulla est in orationibus uehementia,

mentia, nulli aculei, nulla sentio spicula. Multæ sunt in eo cacophonix, multa male coherentia, uerba fordida, obsoleta, incompta, horrida, inculta, stridula: Solocismi multi, infinita improprie dicta, absurde metaphoræ, multa nimium longe petita. Damnat ipse tamen in Pomponio quædam nimium horride dicta. Dic mihi Cicero, an nō horride dictum impatibilem, nigror, opinatio, beatitas, passio, rotundare, tornare, uiestum, hillara uita, adulat, petessunt, Appietas, & lentulitas, abstergebo, hillarus, Terminalia, compromissum: non modo, pro, nō modo non: nummatio, indolere, semigrare, sequestrium, latinienses, debitio, reliquas dies, albatus, fuluïaster, domo me tenui, in ante diem, illudere existimationi, desperare saluti, In discrimen esse, in potestatem esse, in frontem inscriptum: sciscere, pro sancire: latere mihi, Quidem certe, facere admirabilitatem: possunt oculi, pro ualent oculi: potiri pacem, quod si (ut es) cessabis, laceffam: pro, ut facis: ut essem, pro qualis essem: exasperare rem familiarem, pro amplificare: exarserit, pro exorta sit: extrahere rem, pro, in longum ducere: creui hæreditatem, multis
 c s sumis.

simis. Ille cacophoniam non ne in mentem ueniebant: citabo aliquot: illam in primis, Cecilliam saluere nostris iubebis literis, & ualebis à meo Cicerone. Item, actionemque queramus, opus esse necesse non esse se quoniam, ut ais is, sis is, lutulentus sus, nos inter nos, re recentis: quam aspere: & plane stoice dicta sunt illa, saltare, id est, imitari: saltat Demosthenem, scindere, pro participem facere: uerum, id est, iustum: infici artibus, pro instrui, clam uos, Robora Pop. Rom. Legiste epistolam quam XIII. Famil. Tironi scribit, multa improprie dicta offendetis: non mihi possunt ex tempore ita in mentem uenire. Certe quotiescumque illum lego (lego autem sapientissime quo non nullorum insaniam satisfaciam) ita me Deus bene amet, si non grammaticulum uideor legere, praesertim cum ille mihi satis quidem inepte conetur explicare, quae differentia sit inter pugnare & repugnare: unde dicta sit fides: quid perierare: amicitiam ab amore dictam: quae sit inter fateri & profiteri differentia: quid desiectus: quid detrudi: cum dat armati definitionem: Quid sit discriminis inter amare & diligere: unde ostenta, portenta, monstra, prodigiaque

digiaꝫ dicta sint : cum declarat uirtutem à
 uiro dictam : cum docet quid callidus , quid
 uersutus : cum differentiam assignat inuidiæ
 & inuidentiæ : ægritudinis & ægrotationis :
 item , inter gaudere & lætari : Non ne sunt
 hæc digna quæ à tanto philosopho , & à tam
 facundo oratore tractentur : Dispeream nisi
 pædagogi nostri istæc melius tractassent.
 Quot rudiusculæ locutiones in eo sunt au-
 tore , à quibus rustici abhorrent , ut illa ad
 Curionem , Opus est nobis dux & autor :
 Putare pro nihilo : Pestilentia abiit de loco :
 Interfectus est ab uno de illis : Pecuniã nu-
 merauit de suo : De uiuo trahit : Sum totus
 uester , & esse debeo : Bene mane uenit ad
 me : Addo de meo : De principio studuit ani-
 mus occurrere , Emit de Rupilio , Totus est
 his flosculis respersus : Cũ tamen dicat III.
 de Oratore : Me maior in uerbis , quàm in
 sententijs eligendis labor & cura torquet.
 Ad Quintum fratrem scribit , Quid Poëma
 exigat , ipse pangendis carminibus tam ap-
 tus , ac asinus ad lyram : Pudet in ijs diutius
 esse . Dicant mihi Ciceroniani , si piaculum
 putant à Cicerone dissentire , ut potè ab ho-
 mine qui nec falli , nec fallere posset , cur me-
 tuebat

tuebat Pomponij miniatulas cerulas? Cur Brutus, & Atticus tot illius errata corrigebant? Cur Asinius & Licinius in eo tanta obseruarunt animaduersione digna? Cur se toties purgat, memoriae peccatum fuisse? Cur Volumnij elimatū requirit iudiciū? Omitto illud, inhibere remos, & Piræum. Sunt enim illa lippis & tonsoribus nota, & à mediocriter doctis animaduersa. Excusabunt illum fortasse Ciceroniani, Græcarū literarum studio abductū, non potuisse Latinis literis tam diligentem operam nauare. Sed si ostendero illū in Græcis parum promouisse, quid tum dicēt? è stultitia ut opinor illos ad insaniam redigā. Dicam qua du car coniectura. Primū cum in Officijs Cyrifili Historiam narrat imperfectam, mancā, & mutilatam; cum dicit Demosthenem illi non satisfacere, nec suas implere aures. Item cum sæpe in epistolis multa Græcè dicat, quæ melius & expressius latinè dicuntur; ita ut ad ostentationē id omnino facere uideatur. Cum Græcos dicit nō habere quomodo dicant ineptū; ita & faciem. Concurrunt alia, quæ hanc meam cōiecturam exaugeant; ut Endechię uocabulum ab eo non intel-

intellectum. Cum Aiace loco Hectoris loquentem facit: Cum Agamemnonis nomen pro Vlyssis nomine ponit: item cum dicit Vlyssē suorum neminē cognouisse & alia per similia. Mouet etiam me Argiropili Bizantiū autoritas, qui ita sensit: mouēt me quæ perperam uertit. Non est igitur Cicero nec Latine nec Græcè doctus. In finis ta dat in oratorijis præceptionibus documenta, quæ ipse in suis libris ne in somnis quidem seruat. Adulator est, Maledicus, effœminatus, natus abdomini & uentri, iactabundus, gloriæ nimium cupidus, fundi nostri calamitas, per quem tot incommoda in Romanā Remp. importata fuerunt: cuius scelere Romanæ uires conciderunt: & tam stulti, tam negligentes erimus, ut illum à nobis nō abijciamus: & ut Romani illum exilio mulctarunt, ne ad illius uitia conuere uiderent, nos erimus seigniores: Enim uero si nobis nostra cara est existimatio, nihil loci in re tanta esse debet seignitiæ aut scordiciæ, quin de illo sumatur supplicium, quod si fecerimus laudabunt omnes consilium nostrum, recte factum dicent. Si uero negligemus culpabunt plurimi nosq; eorū uitij

uitijs assentiri existimabunt nisi male mul-
 ctetur. Ne unus quidē fuit, qui non huic
 rei assentiretur, Balsianumq̄ infinitis lau-
 dibus in cœlum tolleret. Cœpta est iniri ra-
 tio, quo potissimum supplicio afficiendus
 esset hic scelestus. Alij in eculeum insuendū
 dicebant: alij fumo extinguedum, qui tota
 uita fumos uendidisset, tenebrasq̄ iudici-
 bus offudisset: alij tollendum in crucem: alij
 ex editiore loco deturbandum, quod tot de
 suo deturbasset loco, suisq̄ euertisset fortu-
 nis: alij laqueo esse illi frangendam gulam.
 Sed Cæua meus humani ingenij mansue-
 ticiq̄ animi, ut potius in exilium mitteretur
 persuadebat: cuius sententia nō admodum
 displicuit. Sed unus restabat scrupulus, qui
 nos male haberet, quo terrarum relegandus
 esset ut magis, asperiusq̄ affligeretur. Hic
 rursus uariatum est sententijs, Casatus in
 Paphlagoniæ tenebras: Boëtus in Cappa-
 dotiæ solitudinem: Alij ad Indos: alij in Bi-
 thiniam: alij in Numidiam: alij in ultimas
 terras amandandum: Hieremias contende-
 bat relegandum in Iulij Camilli theatrum,
 id autem dicebat quo indulgentius tracta-
 retur: sciebat enim illum esse Ciceroni adeo
 addi

addictum ut pro illius commodis ac ornamentis nihil non facturus esset : huius sententiae uehementer ab omnibus reclamatum est : uidebatur enim aut parum prudenter aut callide nimis excogitata. In Galliam non uidebatur relegandus, tum quod illic auditum esset nonnullos esse Ciceronianos, tum quod Galli nimium humani sint. Verebamur praeterea ne si ad Claudium Fornerium, aut alium e suis fratribus peruenisset, mitius multo & honorificentius tractaretur quam domi a sua Terentia, aut ab eleganti Tulliola. Nemini placuit illum ad Britannos mittere, partim propter Reginaldum Polum, partim quod Bononiae nouissemus legatum quendam Britannum hominem, qui postea ex Italia in Hispaniam cum Caesare profectus est, qui sic Ciceronis lectione delectaretur, ut omnem uocem exhorreret quam apud illum non legisset. In Germania & Polonia significatum fuerat undique Ciceronianos exoriri. Hispani uidebantur in externos nimium officiosi. Tandem summo animorum consensu in Scythiam Relegatus est, Factumque Decretum, ut si quis unquam uel de reuocando illum ab exilio cogi

cogitasset, pari plecteretur poena: hic etiam assenserunt. Si quis præterea illius libros legisset, aut alios legere suasset, aut penes se retinisset, eandem incurreret poenam: Recitatū est publicè, & clara uoce decretū quod adscribere placuit ne quid te cēlatum esset, possesq; & alijs quo ordine res gesta fiet cōmodius narrare, DECRETVM: M. T. CICERONEM OB EIVS PESSIMA FLAGITIA, ET ANIMADVERTENDA FACINORA, LIBERALIVMQUE DISCIPLINARVM IMPERITIAM PERPETVO MVLCTAMVS EXILIO: SIMILI POENA ILLOS OMNES, QVI VEL VNVM VERBUM DE EO REVOCANDO FECERINT, AVT ILLIVS SCRIPTA LEGERINT. Decreto recitato, Statuam summo factam artificio quæ autore & consuatore nobili uiro Ioan. Francisco Stampa erecta fuerat, deturbant, frangunt, dissipant, & comminuunt. His peractis non sine magna omnium lætitia Philoponus, quemadmodum præscripserant medici cœnæ se dedit, nos uero quanquàm ita inuitaremur ut ferè penulas scinderent, in nostra tecta exultantes ac ferio

ac serio triumphantes perinde ac si Turcam
in uincula coniectum Romam perduxisse-
mus, discessimus.

C I C E R O
R E V O C A
T V S.

OSTEAQVAM omni-
bus innotuit Ciceronem
utriusq; linguæ Imperitia,
grauissimisq; criminibus
conuictum, & ad extremū
in exilium actū fuisse; ma-
gni in urbe ac foro toto inter studiosos ex-
citati sunt tumultus, & uehementes ac ira-
cundæ expostulationes. Querelis, lamenta-
tionibusq; complebantur omnia; scelerate
factum detestabatur. Lugebat equester or-
do, inœreabant ciues, squallebant quotquot
bonarum artium professores erant, demissi
adflictiq; uidebatur boni omnes: quid plu-
ra? Ipsæ, ipsæ mulierculæ & manus in cœlū
tendere, & pro illius restitutione uota fa-
d cere,

cere, imagines suspendere non desinebant. Decretæ sunt communi consilio supplicationes. Coactus est studiosorum omnium senatus: E' uillis (quo se animi gratia disertissimi patroni contulerant) mox accersiti sunt, disquiricq; coeptum est, num iustis ac legitimis de causis ex urbe, tam eximia uirtus, tamq; excellens industria indicta causa pulsa fuisset. Illius scripta diligenter excutiuntur: quæ ab aduersarijs inuidiosè potius quàm uerè obiecta fuerant, non minus accurate expenduntur: cumq; purgatum illū, à calumnijs uindicatum, & in urbem restitutum cuperent, non omnino inter se consentiebant, qua nam ratione id fieri commodius posset, ne temere quippiam ab eis factum calumniarētur aduersarij, & aliorum atq; factū esset, acciperent. Hermes Stampa, & Ioannes Moronus officijs, usu, consuetudine coniunctissimi, & Antistites uigilantiss. suadebant, ut alicui diserto & prudenti patrono Ciceronis tuendi ac ornandi prouincia daretur: qui & si multa, ob egregias animi dotes gratia, & autoritate essent, omnibus tamen suffragijs præteriti sunt: magisq; placuit, ut idē tenor seruaretur in defen

defendendo, qui in calumniando seruatus
fuiſſet, quod cum omnibus placuiſſet, illis
iſtis etiam qui prius aliter ſenſerant, cœ-
ptum eſt agi de reſtituendo: nō nihil tamen
immutata ratione: dateq; ſunt priores defen-
ſionis partes Stampæ, & Morono: Secundę
Gabrieli Florentię, & Gabrio Panegarolæ:
Tertię uero, Hieronymo Pecchio, & Anto-
nio Franciſco Crefpo, qui & paſſis uelis ad
eloquentiã contendebãt, & propter ſua in
Rempub. merita omnibus gratioſi erant:
ſicq; Moronus (ut narrationem hãc in com-
pendium quàm maxime poſſim conferam)
aggreſſus eſt: Non poſſum non uehemen-
ter admirari uiri clarifſimi, quæ infania aut
quæ Furia illos agitarint, ut in hunc diuĩ-
num hominem tam petulanter & contu-
melioſe debaccharentur, eumq; mulctarent
exilio, qui dignus fuiſſet totiũs terræ orbis
imperio, & per quem ab exilio tot in patriã
reuocati ſunt. Multa me hercules illi obie-
cta fuerunt, quæ facile ſi uelim nō ſolum in-
firmare, ac debilitare, ſed planẽ delere, &
abſtergere poſſim. Sed quia placuit hãc de-
fenſionẽ in tres partes diſtribuere, ita meũ
dicẽdi ardorem attemperabo, ut alijs etiam
d 2 magis

magis disertis magisque in hac dicendi facilitate exercitatis sit defendendi locus. Criminabantur aduersarij nihil posse illo autore pestilentius legi; eorum nomen silentio inuoluam, ne exulceratum animum, uel leuiter pungam. Multi calumniantur imperitiam & iniquam religionem. Interdicunt maxime lectionem libri de Fato, de Diuinatione, & III. Offic. quod dixerit, non esse inferendam iniuriam, nisi prior laccessitus fueris; neque animaduertunt in hac parte Ciceronem se se ad animorum imbecillitatem demittere, quemadmodum in Bibliorū libris à Deo Opt. Max. factum legimus, cū obstinatis Iudæis repudiij libellum concederet, Nouerat prudentis. Cicero, Nō posse facile affectus euelli; ob id (ne illos quos suis præceptionibus instituendos acceperat, nimium acerbe exasperare uideretur) eam adiecit particulam. Parem animaduertito prudentiam in Paulo Tarsensi, quando Corinthijs, multa secundum indulgentiam (sic enim ipse loquitur) & non secundum imperium concedit. Quod ad alia loca pertinet, Meminerint Ciceronē academicum in utramque partem disputare, rei tamen ueritatem

ritatem modicus tenere, & pro ea solitum decertare non minore eloquentia, studio, & contentione, ac si pro aris & focis decertaret. Ego certe quotiescunq; illum lego, non iuris consultum, non Rhetorem aliquem, sed Christianissimum hominem, sed eximiū quendam euangelij preconem uideor mihi legere: tot tantaq; in eo autore comperio, quæ cum Christiana religione faciunt: ut illud, Ad inferos paricidij poenas luent: Animum æternum esse: Animaduertenda peccata: Bonum semper beatum: Cum explicat quanta sit conscientia uis. Item cum dicit, Errare cuius uis hominis esse, at in errore perseverare, insipientis: Cū uero irridet Iudæorum superstitionem, Quem propheta tam aut apostolum non contemno: Cum Ambitum damnat, ipseq; de Ambitu fert legem: Cum monet non minus otij, quam negotij rationem extare debere. Parentum ferendas iniurias: Parentes carissimos habendos: Pacis nomen dulce. Sed cum dicit pietatem omnium uirtutum esse fundamentum, non ne planè cum Paulo concordat: Cum meminit uitæ perpetuæ: cū dolorem peccati æternum adfirmat: cum assentatio-

d 3 nem

nem turpem : cum dicit bellum esse sua uis-
 tia nosse; Blasphemias mittendas : Quando
 uero ad Atticū scribens dicit, Nostris pec-
 catis incidimus in has ærūnas, Vacare cul-
 pa magum est solatium : Humana ferenda:
 Cum uero dicit, In uno salutem periclitan-
 dam, non ne ad euangelicum illud adlude-
 re uoluit, Expedit unum hominem mori,
 ne tota gens pereat . Ad quod etiam poëta
 adludens, cecinit, Vnum pro multis dabi-
 tur caput. Cum ad Brutum scribens dicit,
 Liberos patrum scelera luere, non ne origi-
 nis peccatum significat? Non ne cum eo fa-
 cit, Patres comederunt uuam acerbam, &
 dentes filiorum facti sunt stupidi? Cum ad
 eundem dicit, Animos hominum incertos:
 cum eo concordat, Vanum & imperscruta-
 bile est cor hominis . Cū dicit, Peccati me-
 dicinam esse confessionem; non ne cum di-
 uinis literis, pontificumq; placitis consen-
 tit? Item, Salutem desperandam eius qui ue-
 ritatem audire nolit. Cum mentionem facit
 Philippica prima de supplicationibus mor-
 tuorum . Cum dicit peccata paria : non ne
 facit cum illo, Qui peccauerit in uno, factus
 est omnium reus? Cum dicit uitam mortu-
 lium

lium mortem: Mortem non esse accelerandam: Mortem omnibus incertam: Morendum non esse citra Dei iussum, qui uitam dedit: Mori non esse miserum. Item ex VI. de Repub. Mortem esse præsentem uitam: Hominem non esse qui uidetur, sed mens: Cum asserit mundum per diuinam prouidentiam administrari: Cum nos dicit natos ad agendum: non ne cum Iob concordare uidetur qui Hominem ad laborem natum prædicat: Cum dicit neminẽ se odisse. Item cum III. de Natura Deorum, Peccatum conscientiaẽ pondus appellat. Cum Tusculanarum quæstionum V. Paupertatem commendat. Dum tollit superstitionem, atque à Religione seiungit. Non ne fatetur Augustinus, illius Hortensium mutasse suos omnes affectus, atque in Deum conuertisse? An non Cicero sæpissime turbulentis illis temporibus Reipub. pacem peperit? Si cum M. Antonio pacem recusauit, prudenter fecit: nam simulata pace omnia fuisset depopulatus: diuina, humanaq; omnia peruertisset ille nepharius. Itaq; sic statuo, ut quàm paucissimis complectar, non posse melius suas horas collocare studiosum iuuenem, quam

d 4 si illas

si illas Cicerone legēdo impenderit. Hic finem loquendi fecit, omniumq; animi uisi sunt recreati. Tum Hermes Stampa, qui plus cæteris omnibus illius condemnatio- nem inique tulerat, singularibus primū uerbis Morono gratias egit, quod tam facundum, tamq; strenuum defensorem egisset; deinde nonnulla aduersariorum criminum diluere cœpit: Obiecerant enim, illū esse nimium gloriæ cupidū. Quis enim, inquit, ille, qui non Laudis cupiditate trahatur? Vertetis uos illi uitio, quod excelsi animi, quod generosi spiritus semper habitum est? Non ne Apostolus Tarsensis gloriatur, plus cæteris laborauisse? Non aliunde quàm à Deo patre Optimo Max. euangelium suū accepisse? Non māducauisse gratis panem? Restitisse in faciem Petro. Quàm sæpissime Hieronymus, Augustinus, Ambrosius indicauerūt se gloriæ cupidos? Sed quod Philosophos gloriæ cupidos præstrinxerit, propterea factum arbitror, quod illi de cōtemnenda gloria iam libris editis præcepissent. Turpe omnino est, de eodem crimine alios accusare, quo ipse non uaces. Sed hæc frivola sunt, & in digna de quibus uerba prolixius

lixius fiant. Ad alia uenio, Illum elatum, & iactabundum adfirmant. Facile uideri possit elatus homo, penes quem sit Reip. summa, necis & uitæ potestas; quæ ius diceret, qui fori Rex esset, qui sceleratorum hominum nefarios conatus reprimeret, qui coniurationes patefaceret, qui uastitatem ab urbe, cædem à ciuium suorum capite, uel cum ipsius uitæ discrimine depelleret, qui Rempub. à summa miseria, ad summam traduceret lætitiã. Non est iactabundus Cicero, fallitur quisquis illum iactabundum existimat sed si quæ commemorat quæ ad illius laudem facere uideantur, ob id factum suspicor, ut inde sibi posteri exempla præclare factorum sumerent; nisi enim clarissima illius gesta fuissent, non tantum ei tribuisset Atticus, quantum ubique tribuit, neque solus est qui illi plurimum tribuat. Quantum Dolobella? quantum Papirius? quantum Plancus? quantum Cæsar? quantum Pompeius? quantum Brutus? Cupit Luceij scriptis res suas consignari, non ut uirtutis præmium, aut insigne honoris, aut monumentum laudis habeat; tantum ne earum rerum memoria in-

termoreretur. Commemorant loca quædã, ubi sua narrat facinora, & res à se gestas. Ridiculi sunt, & se ridendos præbent tam frigidis calūnijs. Ad quẽ igitur spectabat illa narrare? Quis illa melius nouerat? Ego istã in homine tam præclaro nimiam iactantiam nec uideo, nec agnosco. Sentio potius in eo incredibilem modestiam, ita ut Lucillum amicum intimum malit debito testimonio priuare, quàm id cum sua laude cõmunicare. O incredibilem, & propè diuinam modestiã. Non ne modestissimus est, cum nihil se dicit inertius? Infinita sunt, unde sui pudoris suæq; modestiæ exempla sumi potuissent, præsertim in suis concionibus. Sed maligni semper exquirunt, quod detrahant, quod calumnientur. Postquàm imitari non possunt, ad calūnias, ad quas facilis est transmissio, confugiunt. Dum hæc agit, nimium fortasse uehementer condoluit illi latus (est enim ualetudine imbecilla, laterumq; exigua firmitate) quo factum est, ut in medio suæ orationis cursu uela contrahere, ac opinione nostra celerius perorare compulsus sit. Huic alij defensores successerunt. Negant primum illum mollem, aut effoeminatum;

tum: sed ingenio miti, & placido: Illosq; barbaros, Timones, humanitatis & cōmunis sensus expertes uocant, qui uitio dederint uxoris & filiorum charitatem. Quod certe non fecissent si liberūm conceptam dulcedinem animo inclusam continerent. Si lugeat, si se in squallore prædicat, quis tam ferreus, qui non doleat, qui nō ingemiscat, qui non frontem feriat, si se ab eo desertum uiderit, quem ipse omni officio, ac potius pietate aliquando sit complexus, de quo sit q̄ optime meritus & in quem omnia profecta sint quæ ab amicissimo animo proficisci solent. Rus profectus est, non ut lepuseculis insidias strueret, aut auibus tendiculas poneret, aut lacertas captaret: sed ut se totum studijs philosophiæ traderet: nam cum in urbe erat ob magnam saluatorum frequentiam non ita se in literarum studijs abdere poterat. Videte quæso quanto calumniandi studio flagrent qui neque pati possint ut libere respiret, rus-que ut sese honeste oblectet, concedat. Si suum ocium Aphricani ocio præfert, iure quidem optimo, id facit: nam Cicero sui otij fructum nec leuem, neque contemnendum nobis exhibuit. Taxarunt

xarunt illū quòd adulator esset. Bone Deus quàm sunt iniqui, Si minus honorifice de quopiam loquatur, aut non ips ornet laudibus quibus ipsi cuperent, continuo maledicum clamitant. Alienæ gloriæ inuidum uociferantur, mirasq̄ excitant tragœdias. Si laudet, adulatorem dicunt. Quis possit horum dura ingenia perferre, ac pati? Ego certè malim quiduis potius perpeti, quàm cum hoc hominum genere uel paucorum dierū consuetudinem institutam habere. Præter hæc perfidum, impostorem, rapacem uocitant, cum miræ fuerit sanctitatis, & continentiae. Si tam rapax fuisset, ut illi falsò criminantur superasset Crassum diuitiis, facileq̄ omnium uicos & prata contempsisset. Sed ne dubita, ne uereare Cicero, illustrabit amplitudinem tuam insignis hæc contumelia, nec minus honorifica tibi erunt horum hominum quos in hoc confesso uideo præclara de te iudicia, quàm fuerit illa iudicium consurrectio, quæ pro tua salute facta est. Et si uenenatis horum linguis percutiari, quàm te contendant, florebis tu magis atq̄ magis, & quemadmodum foenogræcum, quo plus conculcatur, ac pedibus protrahitur,

hitur, eo nitidius & floridius affurgit, ita tu magis splendidus ac conspectior fies, licet pessimi homines omnē dent operā, & toto pectore conſtantur nihilq; (quantum in se) est prætermittant quod ad infuscandum istum tuum splendorem faciat. quem multa doctrina, plurimo tractandæ Reipub. usu, uitæ innocentia & rectitudine tibi comparasti. Dabunt illi omnino pœnas tante iniquitatis. Videor mihi P. C. exaudire ipsam Ciceronis uocem queribundam quod cum de eo condemnando ageretur nemo patrocinium susceperit, nemo uel exiguam amoris significationem dederit. Cum tamen & prudentia & facundia bellissime instructi essent, eorūq; dicendi ac intelligendi magistro usi fuissent. Verum quid facias mi Cicerone si in hęc temporum iniquitatem incidimus, si non grati animi amplius conspiciantur, si nō est in ijs fides in quibus summa esse deberet, fer quęso bono ac forti animo quemadmodum & alias Fortunæ iniurias perferre solitus es, noli cuiusq; iniuria animi tui magnitudinem inflectere. ostende nunc etiam illum tuum animum fortem, Constantem & intrepidum, quē tantopere nefarij

nefarij, & uoluntate perditij homines extimescebant: quo nitebatur Respub. Cuius fauore ac beneuolentia libere respirabant calamitofij: in quem prospiciebant municipia nostra, quo recreabatur Populi Romani amici: Quo consternebantur atque animis cadebant hostes nostri, ne putes nunc illam tuam uirtutem, illos tuos neruos, illos aculeos qui reconditi sunt ab aduersarijs tuis, eorum petulanti, & procaci lingua excusos fuisse. Eadem nunc sunt de te honorum iudicia, quae alias fuerunt, eandem tibi seruant uoluntatem, eandem praestant pietatem, nihil decessit de illo pristino amore, quin potius (quantum ego perspicio) tanta facta est accessio, ut nunc quidem amare, antea dilexisse uideatur. Distrumpantur licet tui aduersarij. Nunc rarae & eximiae tuae uirtutes ab omnibus collaudantur, libri tui omnibus uigent, non modo Italis sed & Transalpinis qui alias abhorre uidebantur. Omnibus perspecta est animi tui pietas, & gratitudo nulli non cognitum est Ciceronem prudentia, acumine, uenustate & subtilitate, tum uero eloquentia, uarietate, copia facile omnium principem esse, per te Romanae linguae

guę fines amplificati sunt, tu adflictam semper protexisti eloquentiam. Tu scriptis tuis quę ob elegantiam & puritatem ab omnibus & adamantur, & cupidissime leguntur, quę Latinę linguę uox esset indicasti, à te omnia præclara, grata & iucunda nobis accidunt, nihil ex te prodit non sanctum, emunctum, perpolitum, & numeris omnibus absolutum. Ob id cõuertor ego mediufidius in stuporẽ, siquẽ Niobe stupidiõr. Cur illi tanto mentis errore adficiantur, ut istam tuam uirtutem, istam tuam prudentiam, sanctitatem & religionem non agnoscant, sed te potius conuitijs onerent. Equidem sapissime de hac re cogitanti, non potest in mentem uenire qua ratione persuasi, sic te male accipiant. O' stolidos homines quis uos fascinoauit? Quis occæcauit? Quis mentẽ abstulit? Cur Ciceronem quo non fuit unquẽ neque nostra, neque patrum memoria sanctior tot contumelijs adficitis? & tam strenue ad illius perniciem incumbitis? Equidem, P. Quantũ ego existimo, sed fortasse uaticinor, male peribunt quotquot in huius sanctissimi uiri damnum & exitium coniurarunt, Nõ possunt felices exitus habere, qui

quæ mala habuerunt initia. Vexabat illos tum aliquis *κενος δειμων*, cū hanc susciperent mentem ac uoluntatem. Dicunt præterea, fuisse Italiæ ruinam & calamitatem, quam ex bello & uastitate toties cum fortunarum capitiscq; sui periculo eripuerat. Nullæ impendebant procellæ quas ille nō antea prospiceret, prospectas senatui nunciaret; ac se mox ne in Reipublicæ (quæ sua uita semper illi *Carior* fuit) damnum ac exitiū erumperent compararet. Nulli excitabātur fluctus quos ille sua prudentia non coerceret ac mitigaret; ita ut è media morte reseruatus existimaretur, ne penitus Roma cōcideret. Nō enim poterat occumbere Cicerō, quin eodē motu labefactata rueret etiam Respublica. Cum illo boni omnes & Reipublicæ amantes, uoluntate, mente, studio, ac uoce consentiebant. Perditi uero & scelesti ab illius consuetudine refugiebant; illius genium reformidabant, conspectum fugitabāt. Erat in eius uultu seueritas quædā comitati aspersa. Cum incredibilem morum suauitate. Scurram appellarunt, quod facetiis & iis quidē honestis scateret. Nuncq; tantus mœror cuiusquàm animū occupare potuit, quin una
ambula

ambulatiuncula omnē mœrorē pelleret & exhauriret. Ingratitudinis etiam cōdemnarunt, idq; stolidē, ex ab alienato Terentię & Quinti fratris animo colligunt. Primum, Quis nescit fœminas leues, & lubricæ fidei esse. Cupiebat illa novos amores, ut faciunt pleręq; omnes incōstantes, rapaces, perfide, ob id à Cicerone descivit. Non poterat bonus ille Cicero & studijs tantam operā nauare, miseros omnięq; præsidio destitutos, inopes à pecuniâ, & ab amicis, subleuare, & illius nephariæ mulieris libidinem saturare quâ sexcenti salacissimi homines non saturassent. De Quinto fratre, si apud illū plus poterant iniquorum hominum calumniæ, q̄ sua erga illum beneficia, quid faceret? In nullos ingratum fuisse uideo quin potius illius animū & gratum & memorem exosculor, ac suspicio. Ea erat animi ingratitude ut ceteris omnibus satisfaceret, sibi ipsi nunquam, uitamq; existimaret acerbā, si in aliorum causa nō idem fecisset quod alios in sua causa fecisse cognouisset. Obiectant inconstantiam, quòd modo rē affirmet, modo neget: quod Aristoteles, quod Plato etiā, diuino uir ingenio, sæpe facit. Dum aliorum
e opinio

opinionem recitat, aliter sentit, atq; cū suam
sententiā declarat. Interdū de mente sapien-
tum loquitur, interdum uulgi opinionē re-
citat. Si multos laudat, & eosdē uituperat,
non sine causā id fit. Nā quæso dicite mihi,
quis tam pfectus, ac plenē beatus, ut perpe-
tuo sit laudandus? At uos nimium propēsi
estis ad calumnias. Illius laudes tacite pre-
teritis; quæ uero ad ignominiā (uestro qui-
dem iudicio) rapere potestis, uerbose, & lo-
quaciter illa dilatatis, & quantū potestis exa-
geratis. Sed (quantū ego opinione auguror)
breuī fiet, ut facti pœnitētes, cōmeritā pœ-
nam totidem uerbis deprecemini, & turpi-
ter à uestra decedatis sentētia. Latrant in eū,
q; intemperans, quod nimiū bibax; afferunt
morbos quosdam, quibus afflīctaretur; affe-
runt cruditatē, & lippitudinem; citant do-
ctissimū Hippocratem. Primū ego affirmo,
non semper crapula illos morbos aduenire;
sed nimia lassitudine, nullaq; ciborum facta
cōcoctione; uel lectioni, uel scriptioni se da-
bat statim post assumptos cibos. Itā erat stu-
dijs incēsus, ut nullum remitteret tempus,
neq; se respiceret. Hinc ortæ sunt illæ agri-
tudines, & nō aliunde. Præter hæc lippitu-
do mor

do morbus est, q̄ conuictu alios inficit: itaq̄ fieri potuit, ut alicuius consuetudine eo sit morbo contaminatus. Multa alia blatterāt, sed indigna sunt, quæ uel recenseantur. Per illū dicunt plurima fuisse in Rempub. mala importata, & splendide mentiuntur. Quot claris uiris maleuolentissimorum hominū nequitia orbata fuisset Respub. nisi ille obstitisset? Quot innocentes uiri, splendido & summo loco nati illo defendente absoluti sunt? Nisi illius grauisima autoritas intercessisset, iudicia refrixissent, leges abolerēt, oppressi boni, perditū uero rerū potiti fuissent. Nemo unquā fuit tanta temperantia, nemo illo abstinentior: quis præterea illo fuit aut probitate, aut innocentia, aut optimarum artium studio, aut ullo genere laudis præstātior? Nullius tantum fuit flumen ingenij, nulla dicēdi aut scribendi tanta uis tātaq̄ copia: Nullus unquā officiosior: declarāt tot epistolæ cōmendatitiæ, tot cōsolatoriæ, obiurgatoriæ. Quis unquā placabilior: nam communis concordie causa grauisimas quasq̄ iniurias uoluntaria obliuione contere solebat. Quis tam facilis, ad deponendā offensionem? Cui unquā suā
e z operam

operam denegauit: uel cui ipse eam ultro non detulit: Quot per illum defensi cū miseritum opibus & gratia potētissimi: Quis non summopere concupiuit in illius amicitiam insinuari propter multas suauitates ingenij, officij, & humanitatis suæ: Non nemiſeri, & inuidorum hominum calumniā oppressi, ad illius patrociniū, tanq̄ in tutissimum portū confugiebant: Infinitum esset illius omnes uirtutes narrare, in tanta præsertim tēporis angustia. Illud semper omnibus persuasissimum fuit, grauisimum fuisse uirum, fidei plenum, summa animi moderatione & equitate, constantem, eximia comitate gratiosum & amandum, ingenio acri & uehementi, doctrina recōdita, & qui omnes excelluerit cum scriptionis elegantia & candore stili, tum planē diligētia & fide, nullius philosophiæ partis ignarum. Quid reliquā uitæ constantiam commemorem: dignitatem, liberalitatem, moderationem in priuatis rebus, splendorem in publicis, ut semel finiam, nemo unquā animo aut spe maiora suscepit, qui sibi illius memoriam & imaginem proponendam non putarit. Quo fit, ut magis demirer inueniri posse homines
tam

tam pusilli animi & maleuolentia ieiuni, ac
inanis, qui tantam uirtutem extinctam cupi-
ant, exterminandam curent, O' deploran-
dam amentiam, O' facinus animaduerten-
dum. Da quaeso Pater optime Maxime
ihs omnibus resipiscenciam, fac bone Deus
suum agnoscat erratum. Fac uideant quam
turpiter delirarint, qui tot Calumnias san-
ctissimo Ciceroni struxerunt, atque ui & im-
pressione euertere conati sunt, qui tot in il-
lum maledicta euomuerint atra bile perciti:
quae cadere non possunt in hos mores, in
huc pudorem, in hanc uitam, in hunc homi-
nem, qui nihil unquam deliquerit: qui pa-
triam non laeserit, sed potius eximia sua uir-
tute hostilem ciuium mentem uindicauit,
perniciosumque restrinxit furorē, qui impro-
be non uixerit, qui non audaciae, sed uirtutis
reus citatur. Qui ob honestissime laudatis-
simeque actam uitam: Qui ob praestantiam in
studijs ingenuarum artium, nunc a nonnul-
lis in exilium mittitur. Sed non potuisset
illius animi magnitudo inflecti, etiam si du-
riore pena afflictus fuisset. Nullo malo ad-
fectus est Cicero, nullum ipse hoc exilio sen-
sit incommodum, Nos incommoda, nos mala

omnia pertulimus, qui illius sanctissima & iucundissima cōsuetudine caruimus, quantum præterea de nostra existimatione imminutum ac detractum existimatis qui tam eximiae uirtutis nullam habuimus rationē. Ipsi Barbari agresti duroq; ingenio præditi nos irrident, subsannant, & multis modis despiciatui habent. Sperantq; breui futurū ut illis barbariores simus, nisi actutum reuocetur Cicero, à quo lingua nostra exornari, pectus sanctissimis moribus, optimisq; disciplinis excoli possit. Quid igitur cessamus? Cur tam pigri sumus? Quorsum erat opus defendere innocentiam, pietatem, clementiam, iustitiam? Pari ratione defendendus erit ille Deus Opt. Max. cuius sapientiam, prolixam beneficamq; naturam nulla cogitatione comprehendere possumus, si quotiescunq; iniqui suæ iniquitatis & malæ consuetudinis bene memores uolent in bonos uiros impressionem facere: cogendus erit senatus, paradæ defensiones, nuncq; libere respirare licebit, nuncq; non faceissent negotium, non desistent molestiā exhibere. Nam hinc ipsi petunt omnē uoluptatem, omnem letitiam, hinc omnia sua gaudia deriuant

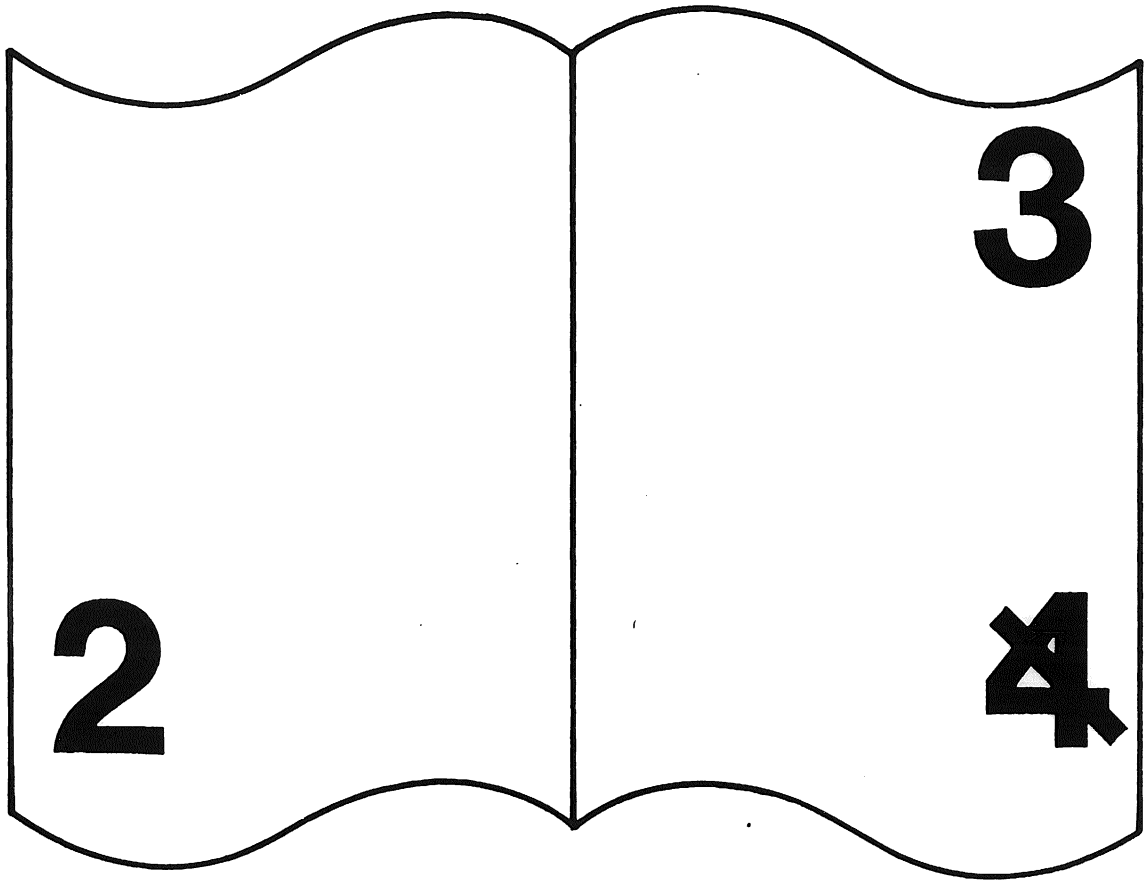
riuant, hac esca enutriuntur, fouentur, hic suas habent delicias; sublato calumniandi studio uitam acerbam ducunt, uiuere poenitet, nullo certo loco consistunt, non homines sed laruae uidentur. Sed redeo ad calumnias, redeo ad ea quae obiecerunt. Non conor in praesentia refutare quae turbulentiss. ille Scelustius uerius, quam Salustius, obiecit: nam seipsum ita egregie defendit, ut illum suscepti oneris ualde poenituerit. Hucusque sunt progressi secundi Defensores, qui postquam perorarunt, quotquot illic aderant, omnibus exultarunt laetitibus, ita ut pro gaudio penes desipere uiderentur. Iam sui Ciceronis reditum gratulabantur; iam complectebantur, in manibusque habere uidebantur. Cum alij defensores suas partes non minore eloquentia & grauitate agere coeperunt; illaque diluere, quae ad ingenij, doctrinaeque ornamenta pertinerent. Exprobrabant quod Serapionis librum non intellexisset. Primum autor erat insulsus, deinde industria obscurus; totum librum ἀλληγορίας obscurarat & infuscauerat, multa etiam γινώσκουσι complectebatur & librarioꝝ rustica manu descriptus erat, mendis praeterea undique scatens, integri uersus desiderabant. Totus

erat deformatus & corruptus. De geographia uero, Si nō prestitit qd' Attico pollicitus fuerat, summæ occupationes quas pro Rep. sustinebat in causâ fuerūt, & omnino præstat abstinere q̄ tã foede labi, turpiterq̄ peccare, atq̄ peccatū cū à Græcis tū à Latinis animaduerto. Quoties putatis interpellatus fuisset amicorū salutatiōibus? quoties auocatus Reip. negotijs? itaq̄ cū uideret nō posse eo tpe id cōmode fieri, maluit in tempus minus alienū differre, q̄ ea que p̄ficere nō potuisset, temere aggredi. Dicūt historiē nullā habuisse cognitionem, cū tamen esset *ἰστοριώτατος*. id colligūt ex epistola quadā ad Pompo. Atticū, ubi dicit, Ego nūc historiē me trado, nō qd' tū Historias legere inciperet, ut isti omnino intelligere uident. Sed tū Historias scribere inciperet, quæ si nunc nō extāt, iniquitate temporū cōmissum existimo. Damnant in eo eloquentiā, qua nulla unq̄ fuit magis eloquēs, nullius dictio tam mūda, tam simplex, tã uaria, modo assurgit, modo humi reptare uideť, modo seuera ac planē stoica, modo ridens & luxurians: quē nō reficit, quē nō recreat illa beata & diuina

na eloquētia? ubi tātus uerborū cultus? ubi tam eximius orationis splendor? ubi tā præclara ornamenta, quem non rapit, afficit, ac immutat illius oratio plena salibus, non Atticis tantū sed romanis, qui falsiores & magis urbani sunt. Hac eloquētia quā isti nūc nullo præditi iudicio damnāt & uituperant, inimicorū impetum propulsare ac propellere potuit. Hac eloquentia ne ciues sui occiderent, ardoreꝝ flāmę conflagrarēt prouidit. Hac eloquentia tot innocentes iuuit. Hac eloquentia tot salutaria consilia S. P. Q. Romano dedit. Hac eloquentia nobilium claustra perfregit, & effecit ut excelso & illustri loco sita illius laus esset, fecit ut ex obscuro clarissimus euaderet, fecit ut omnium oculi in illū conijcerentur, illumꝝ sapientem, illū patrem patrię appellarēt. Calumniatur Ciceronianos nimium redundantes, elumbes, meticulosos & steriles esse. Ego uerò omnē orationem squallidam, male coherētem, impuram, & scythicis respersam uideo, nisi Ciceronianā dictionem exprimere pro sua uirili conetur, & ad illius imitationem manum & artem dirigat. Pauca scribunt, inquit nostri aduersarij: esto, quanto fatius est
e s pauca

pauca scribere quæ multa perperam. Illa quæ
 ab eis tractantur sunt castigatiora, sunt ma-
 gis limata, sunt politiora, sunt ἀκρίωτερα,
 sunt μυσικώτερα. Legite quæ Sadoletus &
 Bembus, uiri nunc quæ satis laudati tradiderunt
 & male peream nisi in eorum lectione con-
 senescere discupiat. Legite quæ Machlini-
 sis orator Christophorus Longolius pepit
 & nulla unquam uobis legendi oborietur fatie-
 tas. Legite quæ P. Alcionius, nunc quæ medius
 fidius illa uos lectione defatigatos sentietis.
 Quid si legeretis centum illas questiones
 quas Hieronymus Seripandus conscripsit,
 diceretis omnino non ab homine quopiam,
 sed ab angelica mente conscriptas; illas mihi
 inspiciundi copiam fecit Neapoli illius di-
 scipline mirificus emulor Hieremias Lan-
 dus, quo nomine, me illi perpetuo obstri-
 ctum non solum confiteor, sed etiam gaudeo.
 Sed cur hunc nunc capio laborem? Credite
 mihi, nulli Ciceronem effingere ac emulari
 connituntur, qui eò non perueniant exiguo
 temporis spacio, ut inter eloquentissimos ha-
 beri possint, unus certe Iulius Camillus fidem
 facere potest, quantum sit discriminis inter
 Ciceronianorum scripta & eorum qui sibi Cice-
 ronem

ronē imitandū nō proposuerūt, quanq̄ nūllā adhuc illius scripta (quod sciā) de typis in uulgus emanarūt. Legi ego tamen nōnulla quę clarissimus uir Io. Vosellus Mōtis Troterij regulus legēda dedit, ne uiuā Patres si quid purius aut candidius scribi possit: est præterea ingenio pangēdis carminibus amabili, liberalibus doctrinis, sacraq̄ disciplina instructus, in Ethruscis literis tantos habet processus, ut Ethruscam nationem cōturbarit, quo fit, ut in spem ueniam plura præstaturum suo theatro q̄ polliceatur. Non ijs contenti nostri *luxuriosi*, dicunt Ciceronianos non posse ex tempore loqui. Perfricuerūt isti, ut credo, frontē, nihil illos pudet tam splendide mentiri. Quousq̄ nostra abutentur patientia? Quousq̄ illorum nos furor eludet? Quousq̄ P. C. feretis tantā petulantiam? Feretis ne hoc impune? nōne sumetis supplicium de tam aperto & impudēti mendacio? Quis nescit multos ubiq̄ Ciceronianos esse, qui tam prompte, tam celeriter loquātur, ut ad extemporalem hanc eloquentiam nati uideantur: dixi ubiq̄, cū nouerim in Germania philippum Melan. Symonē Gryneū, Ioannē ex Ulma, qui gręcas literas

literas prius Taurini frequenti auditorio,
 nunc summa laude Neapoli profitetur: in
 Gallia Beraldū, N. Regiū: in Polonia Osiū
 & Volfangum: in Italia Flamminiū, Fondu-
 lum, Ricciū Lugiesem, Thomā Ricciū Ve-
 cetinū, Corbettam, Caimum, Oliuā, Flauīū
 capellam, & Hieremiam nostrum, quem Ci-
 ceronianū dici pudet, cum interim nihil le-
 gat, tractet, diurnaꝫ aut nocturna manu
 præter Ciceronem uerset: sed timet fortasse
 ne cū Hieronymo uapulet. Pudeat, timeat,
 ut ei libitum fuerit: me certe pudet quoties-
 cunꝫ aliud lego, quoties ex ore uox aliqua
 excidat quā apud Ciceronem nō legerim.
 Postremo condemnarunt ꝫ græce peritus
 non esset, Proh fidem hominum non est græ-
 ce peritus qui tam facile græca utebatur lin-
 gua atꝫ uernacula, qui græca carmina scri-
 bebat, qui ex tempore græce orauit, Cuius
 ob os Grai ora obuertebant sua. Istuc ipsum
 sensisse Argyropilum adfirmāt. Citant me-
 hercules religiosum testem, hominē græcū.
 Quis nescit græcam nationē fidem, testimo-
 niorumꝫ religionē nuncꝫ coluisse? Hui, tan-
 ti ne est unus exuriens Græculus ut huius
 amplitudini uel tenuē notā inurere possit?
 At dicent

At dicent, Philelphum quoq; taxasse Ciceronem, quòd endelechie uocabulum nò intellexerit. Videte quos testes mihi citent: nunc mēdacem Gręcum, nunc hominē qui grāmaticorū canones nunq; excesserat. Si quid librariorū imprudētia, aut sciolorū inscitia peccatū est, id unī Ciceroni ascribūt, in illum transferūt omne peccatū, in illū omnē reijciunt culpā. Fuerunt postremi defensores alijs qui antea orauerant, paulo proliores: & ita omnia diluerunt, ut ne leue quidē crimē preterierint, quod non purgarēt: planeq; ostenderunt, nihil unq; ab eo profectū quod sanctum, quod perfectum ingenio, ac elaboratū industria nò esset, quamq; ei multa cū uitio turpitudineq; coniuncta obiecerint, preter Solęcismos, & horrida quedam que illi calūniandi studio ducti collegerāt, illis nempe facile uidebūtur horrida qui toti horridi & spinosi sunt. Vt em̄ febre laborātibus omnia amara uidētur, sic istis horridis & barbaris horrida atq; barbara uidētur omnia. Sed ijs, qui oculos & aures eruditas habent in delitijs erūt & in officio, illustriusq; sentētijs, cupidissime usurpabūtur. Cum ij postremi perorassent, constitutūq; fuisset

fuiſſet, ut Cic. reuocaret, magnus eſt excita-
tus plauſus, incredibiliq; gaudio elati clami-
tare coeperunt, ac ſi inſaniret, o factum bene, o
factum bene. Delecti fuerunt ſex ſplendidi ui-
ri qui illum ſenatus nomine reuocarent. Fue-
runt autem Thomas Tyriacus Caſſani diſcipu-
lus, uir multa pietate & industria, Spiritus
Moticellus acri & perpolito iudicio, Euge-
nius Mitus uir plane bonus & officioſus,
Arnoldus Coloniensis iuuenis cum pius tum do-
ctus, Antonius Sonerius comemorabili pie-
tate ac uirtute praeditus, Vincentius Fabri-
tius graece & latine doctus. Qui omnes & ſi
a facundia bellissime parati eſſent, uix potue-
runt impetrare a barbaris illius reditum, tan-
tam iam paucorum dierum interuallo ſibi gra-
tiam conciliarat, ita ingenij ſui facilitate, hu-
manitate, illorum fera pectora emolliuerat: cae-
debant illis lachrymae, cum diſcederet & illius
loci quem habitabat optimates omnes ad mul-
tum itineris comitati ſunt. Cum nuntiatum
eſt illius aduentum appropinquare, ſignifica-
uerant autem mutatis ad celeritatem iumentis,
rurſus ſenatus decreto alij ſex delecti ſunt,
qui bombicinis ueſtibus ad talos uſque de-
miſſis illi honoris cauſa obuiam procederent.
Fuerunt

Fuerunt (si recte memini) Nicol. Prouana, Casāder Collimartialis cū collega suo Gotifredo, Ioā. petrus Buzzius, M. Antonius Beolchus, Paulus Frumētus, Kal. Ianuarij. Anno ab orbe redēpto M.D.XXXIIII. Urbem ingressus, honorificentissimeq; exceptus, tantam in urbe nostra letitiā excitauit, ut urbis quoq; mœnia intranti arridere uiderentur. Perductus in senatū orationem luculentissimam habuit; Sequenti die data est prouincia nobili uiro Io. Baptiste Lactuato ut loco demolitæ statuæ aliā curaret nō minori artificio & impensa extruendā, qd̄ ille cum libenter, tū etiam diligenter præstitit: itaq; Ciceronē, ut par erat, æterna triumphī laude decorarūt. Hī uero qui illū reduxerūt donati sunt annulo aureo, torque & patera argentea, illis qui obuiā processerant, splendīdam uestem mira elaboratā arte dederūt. Rumpebantur inuidia aduersarij dum hæc agerētur, metuebantq; infortuniū aliquod. Subornarūt itaq; uiros opibus & gratia florentes qui pro illis intercederēt. Ignotum est, ea lege atq; gratia, ut ad Cicerōis genua procumbentes ueniā deprecarentur. Tantū quatuor inuenti sunt qui supplices delicti ueniā

ueniam peterent, inter quos fuit Hieremias eremitanus, qui disertissima oratione se purgavit, Si quid ab eo commissum fuisset, id maleuolentissimorum hominum quos sibi in consilium adhibere solebat suafu factum, esse posthac daturum operam, ne quicquam ab eo unquam fieret quod ad imminuendam Ciceronis dignitatem faceret in conspectu patrum promisit, Condonatum est, dataque sunt diplomata. His omnibus peractis tubarum mirifico & suauis sono deducti fuerunt in amplissimam arcem quam aulaeis & tapetis ex Syria aduectis a summo ad imum usque constrauerant. Quid postea acciderit nescio, nam mihi Romam per dispositos equos proficiscendum fuit ob nonnulla ampla nec satis expedita negotia. Sed puto te, de omnibus quae post meum discessum consecuta sunt, partim amicorum literis & nuntiis certiore factum, partim etiam ipso rumore multa ad te perlata existimo. Bene uale.

F I N I S.

